

HRVATSKI LIST

veritas vincit
NACIONALNI DNEVNIK 1. listopada 2009. cijena 14 KNA, BH 1 KML, EU 2,90 € BROJ 123

EKSKLUZIVNO

Zvonko BUŠIĆ:
prvi opširni intervju

Kako sam
preživio

32
GODINE

američkoga
zatvora



ISSN 1846-3710



NISAM
TERORIST



Skupina hrvatskih političkih aktivista među kojima su bili Zvonko Balić zajedno sa svojom suprugom Julijana, Petar Matanić, Franjo Pešut i Slobodan Vlastić, 1976. godine otela je putnički zrakoplov Boeing 727 TWA 355 na letu od New Yorka do Chicaga u kojem je bilo 76 putnika. Cilj im je bio iznad Londona i Pariza izbaciti letke u kojima se objelodanjava hrvatski slučaj u tadašnjoj Jugoslaviji i poziva na njezinu neovisnost. Sa sobom nisu imali oružje, samo materijal od kojega su napravili lažni eksploziv koji su osuđili oko svih tijela, prava bomba i propagandni materijal ostavili su u pretlacu newyorške podzemne željeznice, a u čemu su obavijestili policiju. Neovisnim slučajem od te bombe poginuo je policajac Brian Murray, a tražica se bila ranjena. Balić i ostali predali su se u Parizu, a Zvonko je zbog toga osuđen na kaznu doživotnog zatvora u mogućnosti pomilovanja nakon deset godina. Zvonko Balić nakon 32 godina provedene u zatvoru u Hrvatsku je ipak stigao 24. srpnja 2008. godine.

Zvonko Bušić,

Profesija: za jedne terorist,
za druge borac za slobodu

Kako sam preživio

32 GODINE

američkoga zatvora?

EKSKLUZIVNO

Pitali su me mnogi ljudi, kako je moguće preživjeti tolike godine robije, a ne izgubiti pamet, ne poludjeti? Odgovaram na ovaj način: za me život bez smisla nije vrijedan živjeti. Tajna ljudskog života nije, kao što je rekao Dostojevski, samo da se živi, nego da se ima nešto zbog čega se živi. To nešto za mene je bila ideja hrvatske slobode

RAZGOVOR: IVICA MARJACIĆ

Kakav je val doživljaj slobode uopće, nakon 32 godine provedene u zatvoru, a kakav je doživljaj hrvatske slobode posebno? Nezasite li se u slobodi?

Moj doživljaj izlaska na slobodu nakon toliko godina robije teško je opisati i sumnjam da ima i u jeziku jeriku na svijetu riječi koje bi mogle adekvatno moju osjećaje i moju radost. Jedno sam vrijeme nakon povratka živio u nekakvoj vrsti šoka. Osjećao sam se kao drveni čovjek. Šok je bio tako velik da sam se osjećao kao da hodam po oblacima. Nakon što sam sletio, proveo sam nekoliko dana u Zagrebu, gledao sam, hodao, govorio, a da nisam uopće bio svjestan

Osjećao sam da ako ja i skončam u zatvoru, ako mi sudbina, dakle, bude takva da umrem, da poginem ili me netko ubije, moja smrt će biti nadahnuće za neke nove hrvatske neimare, nove hrvatske sinove koji će dignuti barjak hrvatske slobode, odnosno da moja žrtva ne će biti uzaludna. Stari su Grci rekli da je mnogo važnije kako čovjek umire nego kako živi

Što gledam, što govorim i kuda hodam. Prvih nekoliko dana imao sam dojam kao da je sve kao što je nekad bilo. Kako je vrijeme prolazilo vidio sam, međutim, da to nije tako i da je to neka vrsta iluzije. Kad sam došao prvi put u Inotaki, gdje sam ilao u školi, održao sam nekakav govor, dan kasnije sam došao u svoje rodno selo, gdje sam imao nevjerojatan doček, govorio sam spontano. Ali nisam uopće bio svjestan što se sa mnom događa niti sam zapazio te strasno velike promjene. U zatvoru vrijeme stoji. Mi smo zatvoznici navikli vrijeme uspjeti jer se nitko ne događa i jer je svaki dan isti. Kad sam izšao vani, vrijeme je krenulo vrtoglavo brzom, događaji su se redali poput ubrzanog filma. Od te brzine mene je hvatala vrtoglavica. Često se puta nisam smalazio. Tisuki ljudi, na tisuće njih dolazi i pitaju me sjećam li ih se, prepoznajem li ih... mene je od toga hvatala vrtoglavica i nisam se mogao enati i shvatiti gdje sam i što sam. Tek nakon mjesec dana kad sam ponovno došao u svoje selo, počeo sam zapaziti velike promjene. Tada sam spoznao jednu grešku života: nitko da nitko u života ne ostaje isto. Sve se mijenja. Stare staze zarasnu travom. Hoću reći, osjetio sam da onoga sela koje je živjelo u mojoj uspomenama više nema. Pričao sam prijateljima: Andrija Šimić kad je izšao iz zatvora nakon 30 godina i sedam mjeseci, rekao je

u svom selu isto stanje, isti tempo života, ljudi se živjeli na isti način. Nakon mojega izlaska iz zatvora, ti nakon mojega povratka nakon 45 ili 50 godina, bio tako velik šok zato što vjerniji da se u zadnjih 40 godina svijet i inače promijenio više nego u prethodnih 400 ili 500 godina. Dakle ta je promjena bila toliko šokirajuća za mene da se još uvijek ne smalazim dobro. Govore mi prijatelji da trebam pričekati dok se ne uklonim. Međutim, ovaj život je meni nekako tako stran da se ja i ne želim ukloniti. Ja vidim da su se ljudi osuđili, da su zaboravili sebe, nema onih starih prijateljstava, nema starih zbičaja, ljudi su svi u vjetroj stoji... To mi teško pada. Promjene su, dakle, strasne i ja ću jedanput kad budem imao dovoljno nadahnuća, o tome pisati, a u jednom ovakvom razgovoru sve je to teško opisati. **Sada ste se susreli s ljudima koji vas razaju, ali i s onima koji su možda full za vas, ali vas ne poznaju. Jesse je da je to predramatična promjena. Ne ipak, počinjete li postupno ipak svjećati draži slobode?** Da, tako bi se moglo reći. Moja krila su počela raditi. Osjećam sada rydo tlo pod nogama, osjećam ipak da sam se počeo bolje smalaziti. Ali ne vjerujem da sam još uvijek u stanju normala. **Postoji li još netko u svijetu tko je toliko dugo održao u zatvoru i ostao normalan?**

Nisu mi poznati slučajevi da je netko u jednom komadu održao 32 godine, dakle da je prvi put otišao u zatvor i održao 32 godine.

Domoljublje – pokretačka snaga povijesti

Mnogi vjerojatno ne idrže, umru...?

Da, ili promena, ili su prije bili u zatvoru, ili su prekinuli zatvor. U Hrvatakoj, čuo sam to od ljudi kojima je to poznatije, kaže da u povijesti hrvatskoga umiliva imam najdalji stađ u kontinuitetu. Spomenuo sam Šimića Andriju koji je održao 30 godina i sedam mjeseci. Ja sam nadmašio i njega. Izgleda da držim tuđu nekadašnju umiliva.

Val me slučaj u stanovitaj mjeri podjeća na Camusov roman „Prvi čovjek“ u kojemu glavni junak u posljednjim godinama pokušava u svijetu za koji nije bio pripremljen ni odgojen pronaći svoj moral i svoj smisao? Vi ste nagle upali u ovaj hrvatski svijet, no jeste li vidjeli da u njemu ima mjesta za val moral, smisao i ideje?

Čitao sam taj roman, ali uspoređiva mene s Camusovim junakom se odgovara. Ja sam imao određeni moral i određene vrijednosti prije odlaska u zatvor. U zatvoru sam ga nadopunio tako gdje sam imao dojam da sam u krivu i da sam bio navran. Čitajući knjige, a meni se boji filozofija i povijesne knjige, čona sam naučio. Naučio sam sve te stvari stvarjati u povijesni kontekst. Od svih pisaca, filozofa i mislilaca, najomiljeniji su mi Platon i Dostojevski. Mislim da su dvije knjige za mene najvažnije, naravno od onih koje sam pročitao i studirao, a to su Platonovi Zofoni i od Dostojevskog *Bratje Karamazovi*. Nekoliko sam ih puta čitao. Ja imam svoja vizija povijesti, viziju kako se je povijest razvijala, imam viziju onoga što je smisao mog života, bio i onan, a to je borba za bolju i sretniju budućnost mog hrvatskoga naroda. Dakle ja sam spoznao jednu stvar, a to je da bez obzira kako danas ljudi nazivaju domoljublje ili nacionalizam, domoljublje ili patrio-

iznam, tu ljubav čovjeka za svoj narod nitko ne može zanijekati da je upravo ljubav prema vlastitom narodu bila glavna pokretačka snaga u povijesti i da bez te ljubavi ne bi ni bila povijest.

Jeste li ikad u te 32 godine dospjele u krizu ili situaciju da posumnjate u svoje ideale, jeste li bili na rubu te situacije, da kažete sebi, pa na vrijeme to toliko pateže? Nikada! Pitali su me mnogi ljudi kako je moguće preživjeti tolika godine robuje a na izgubiti pamet, ne pobuđeni? Odgovarao na ovaj način: za me život bez smisla nije vrijedan živjeti. Tajna ljudskog života nije, kao što je rekao Dostojevski, samo da se živi, nego da se ima nešto zbog čega se živi. To nešto za mene je bila ideja hrvatske slobode. Za mene je Hrvatska bila imao svega i stjerilo svega. Kad mi je bilo najteže u zatvoru, a ponekad čovjek u takvim

godinama ne može izdržati, a da se ne osjeti potpuno sam, zaboravljen i napušten, u takvim sam danima uvijek dobivao novu snagu kroz potpore hrvatski diljem svijeta koja mi je uvijek imala oblik kome pisma, čestitke, telefonske razgovore, bankete koje su priredili u moju čast. Bila je to stvarno velika potpora hrvatskih ljudi sa svih strana svijeta i ona me je uvijek ohrabivala i uvjeralo da je vrijedno ono zbog čega sam se živio. Putnja se svaka u životu može podnijeti. Nema te putnje koja čovjek ne može podnijeti ako putnja ima svoj smisao. Za mene je borba za tu ideju, koja sam postavio kao svoj smisao života, bila ta koja me je čuvala od svakoga očaja.

Moje su namjere bile časte

Jeste li vjernik, odnosno jeste li stjebla ili snaga pronalazili u vjeri, ili znate biti best idola i dogmatičnim zatvorenicima?

Moja vjera da duhovno nitko bio toliko izgrađen ili toliko odrastao prije samoga zatvora. Duhovno sazrijevanje kod mene se događalo upravo u teškim trenucima, nakon 10 do 15 godina robuje. Studijati filozofiju i teologiju, duhovno sam sazrijevanje. Danas se nalazim daleko već vjernik i duhovniji čovjek. Ta duhovnost je ona moja vjera u Boga koja mi je pomogla tamo gdje sam se morao jedinstveno imati ovih nacionalnih problema, uređenja i ideja. Osjećao sam da ako ja i skončam u

zatvoru, ako mi sudbina, dakle, bude takva da umrem, da poginem ili me netko ubije, moja smrt će biti zadovoljna za neke nove hrvatske neimare, nove hrvatske sinove koji će dignuti barjak hrvatske slobode, odnosno da moja žrtva neće biti uzaludna. Stari su Grci rekli da je mnogo važnije kako čovjek umre nego kako živi, dakle u času smrti mi imamo brzo refleksije o našem životu, dakle je li bio uzaludan, jesmo li ga iskoristili. Ja sam stjebu crpio iz spoznaje. Koliko ste doživljavali svoje pravdu provedenom, a koliko griješan ili odmazdom američkog pravosuđa? Izveli ste događaj koji je za posljedica imao smrt, nešto što nitko željeti, ali se dogodilo jer je poginuo američki policajac?

To je točno. Spomenao bih jednu ideju koja je prvi put, koliko znam zapisana prije 2.5 tisuće godina u Bhagavad Giti, jednoj od svetih knjiga u Indiji, koje su također još i danas zanimljive. To mi se urezalo u sjećanje pa ću tu ideju pokušati parafrazirati. Glasiti ovako: "Nije toliko važna priroda jedne akcije, koliko moralno i duhovno stanje čovjeka koji je pravio tu akciju, dakle ono što je čovjek kao osoba učinio, jave li mu namjere bile časte, ili je išao sa zlobom i namjerom da drugom čovjeku napakosti." Moja je spoznaja da sam iz častih pobuda učinio to što sam učinio, a to je također i spoznaja samoga vođa koji me je poslao na robiju i koji je rekao da mi nisam bio ni namjerno ni



Ne ću tražiti od države naknadu za zatvorske dane!

Sada živite na slobodi. Kako ćete skrbiti, kako osiguravati primanja za svoje obitelji?

Po zakonu iz početka 90-ih, imao pravo na nadoknadu za zatvorske dane. Nisam podnio zahtjev niti ga nisam glasno podnio. Neki su mi politički zatvočenici rekli da ja imam na to pravo i da tražim, ali odgovorio sam im da ja imam pravo to pravo i ne iskoristiti. Vjerojatno bih dobio pola milijuna nadoknada, ali meni za moju egzistenciju nije potrebno. Ja sam skroman čovjek i ne trebaju mi novci. Ali ima tolika hrvatskih ljudi po svijetu koji su organizirali bankete i od prijatelja od vlastitaca mi šalju pomoć, a moja supruga ima svoju mirovinu i zaradu od prodaje svojih knjiga. Vjerojatno ću podnijeti zahtjev za nekakvu mirovinu, kao što su napravili i drugi.

nikomta nakloniti. Ta spoznaja uvijek me je ohrabrala i uvjeralo da ja nisam zaslužila takve drakonike kazne. Ali je sam i realan. Spoznao sam američki pravni sustav i američku političku situaciju. Danas ima mnogo ljudi koji su potpuno nevisti koji su kao tekad kršćanski sveti patili i umirali zbog svoje vjere. Meni su važni bili moji ideali. Ja sam prepoznao realnost da ja ne mogu neopravdati američki sustav. On je takav kakav jest. Ni tada, a ni danas nisam protivin u svu zbog toga što su me tako osudili.

Biste li se ispričali suprotni američkog policajca koji je stradao u demontiranju nekoga eksploziva?

Ne samo da bih joj se ispričao, nego sam to učinio bezbroj puta. S njom sam se dopisivao, a moja supruga se s njom i susrela. Njoj je jako dobro poznato moje mišljenje o tome kako se to dogodilo. Kad je u pitanju

osuda koja se dogodila u mom slučaju, bio bih veći samo to: smet toga nadarivatelja, ovim njegovu svu obitelji, napisao sam listić i napisao iskazivši moja supruge i ja.

Zašto je ova ova, nakon što vas je Amerika pustila nakon 11 godina, ugledana reagirala na odobravanje vaše slobode?

To mi je vrlo čudno. Po mom mišljenju, nitko je sigurno bilo izvađeno iz kamioneta, jer nikad nisam vidio da je rekla da je protiv mojeg puštanja na slobodu. Prije 11-ak godina htjela je doći na moje susretanje za vještine sloboda i razgovarati da me se pusti. Pustila je da je to jedina djeca, koja su tada bila mlada, umetala i plakala se da ne bi njih povrijedila. To je jedini razlog, pustila je, zbog kojega nije došla na susretanje. Ona je dobila pismo od Komisije da će me pustiti i nije uspjela reagirati. To njenim ugledanje i protivljenje

nisam bio izravno od nje, jer, ja i novinari izdvojili njegove riječi i objave nakon mojeg puštanja, ne znam. Čudno je da je da je izvjestiti o tome; prema pisanju New York Timesa, izravno izjavila što se njega nije pitalo kad se mene pustilo. Zbogom, u Americi bi sudstvo trebalo biti odvojeno od izvršne vlasti. Hoću reći da se danas u medijima morbe pročitali sve i svešta i ja bih volio izravno od nje čuti što misli. Ne mogu vjerovati i bilo bi mi čudno da je ona u duži i svu protiv mojeg puštanja na slobodu kad je još prije 11 godina bila spremna pustiti mi da uđem.

Više razumijem Ameriku od onih koji joj služe

Jeste li ispričali Americi, odnosno maletu li oprostiti?

Americi nisam bio ispričali jer Amerika i njen sustav ja postajom i razumijem, a razumjeti nešto znači i oprostiti. Dakle ja nisam u svu nikakve protivine protiv Amerike. Inače sam susret s dvojicom američkih službenika iz nekih njihovih agencija koji su me posjetili dan prije mojeg odlaska. Tražili su od upravitelja završno da razgovaraju sa mnom. Nisam morao pristati, ali sam rekao, valja se, ja sam uvijek na razgovor bilo s kim, uvijek sam razgovarao otvoreno i iskreno. Zanimalo ih je hoću li ja sada kad se vratim u Hrvatsku govoriti protiv Amerike. Rekao sam da nisam što govoriti protiv Amerike. Amerika je učinila mnogo hrvatske prognozike, ja sam Americi zahvalan za to. Amerika je primila i mene, ja sam zahvalan. Stjecajem okolnosti završio sam na slobodi, moja akcija nije bila uperena ni protiv Amerike, ni američkih interesa, ni američke budućnosti. Rekao sam da hoću Americi sve saopćiti, ali tekao mi pada što vidim da Amerika čeka teška budućnost. Oni su sami sklopili čitava svoja ekonomska i politička i duhovna strana. Duhovno se bankrotirali, politički su zadnjih nekoliko godina izgubili svoj ugled, a svu sada im se uređava i gospodarstvo. Teška svu gledam to što se događa Americi i u njoj.

Begin je bio terorist pa je dobio Nobelovu nagradu za mir!

Kako komentirate sprez hrvatskih političara kad govore o vama, a ova i dijela medija koji utrajuju da ste terorist, a ne borac za slobodu?

Tako ljudi bi se rado sastajali, kad bi im politički bilo lakše, a ljudima poput Beginja, koji je doista bio terorist, a ja sebe ne smatram teroristom jer moj cilj nije bio terorizam. I sam američki sudac u slučaju je rekao pola izjave da sam se smatrao teroristima. Teroristima me je proglašila sama jedna vrsta američkih medija, a drugi su me nazivali vodoljubom ili nacionalinom. Kad sam došao u zatvor, nad svojom sam vjetrova imao napisano: Ovdje boravi Zvezko Dizdarević. Kazna - dvadeset godina. Pročita se za jedne terorist, a za druge borac za slobodu. Ispod toga napisao sam: P.S. Onaj tko dođe u zatvor, polako će me. Onaj tko mi se dođe, ulazi će mi u svu. Ljudi su se sa mnom komentirali i pitali se kakav čudak svoje živi. Nelson Mandela je živio u bolnici usjetima u zatvoru od mene, napisao je i postavio više od dvije stotine pakiranih bombi na zidove zidova i postao je predsjednik Južne Afrike, a dobio je i brojne nagrade. Begin je dobio Nobelovu nagradu za mir. Pitanje terorizma je pitanje pogleda. Žao mi je da me neki hrvatski političari danas doživljavaju kao terorista. Ti političari predstavljaju hrvatski narod, a ja koji sam se ipak zauzimao da Hrvatska ima svoja državna interese da se u keru ali me drži teroristom. Mogli su barati prihvatiti takva odgovora. Ali ne osudujem ih zbog toga

Amerika je zemlja koja je trebala imati duga povijest i velika suština, misljam, meni se čini da ona završava nakon malo više od 200 godina. Da kojim slučajem kazna nije ovakva kakva jest, dakle dobili ste lagan iz Amerike i zabranu povratka, biste li ju posjetili?

Taj dvojni službenika upravo sam rekao da ne mogu više posjetiti Ameriku, ali misla da doći vrijeme da će im dobiti doći dublje suštine njihove političke situacije kakve nastupio je i ljudi poput mene, ja više razumijem Ameriku nego oni koji žive u današnjoj Americi. Upravo ovaj američki sustav doveo je Ameriku, mogli bismo reći, na rub propasti. Bill ste vjerovao i u zatvoru dobio informirani 90-ih godina o svemu što se događa u Hrvatskoj. Jeste li tada razmišljali: Bože, da mi se sada uključiti u Hrvatsku vojsku? Ili dalje. Imao sam takvu silnu želju. Inače sam u životu fatalist i nije me smrt nikada plašila, ali mislio sam da bi mi bila posebna čast da me smrt, ako je tako suđeno, zatekne na nekom hrvatskom bojištu boreći se za svoja Democri. Dosta je neopisiv način na koji sam te događaje doživljao.

Vidio bi snagu duha hrvatskih ljudi u democi i iscjelitelju koji su prišli Democri u pomoć, posebno snaga hrvatskih ratnika, dragovoljaca, i nikada u životu nisam bio tako ponosan što pripadam tom nacionali-

Nemam u sebi nikakve gorčine protiv Amerike. Amerika je udomila mnoge hrvatske prognanike, ja sam Americi zahvalan za to, Amerika je primila i mene, ja sam zahvalan. Stjecajem okolnosti završio sam na robiji, moja akcija nije bila uperene protiv Amerike, ni američkih interesa, ni američke budućnosti. Rekao sam, ja želim Americi sve najbolje, ali teško mi pada što vidim da Ameriku čeka teška budućnost

vozn hrvatskom narodu. Sjećam se riječi Brune Babića, kad smo razgovarali, na sastanku, a on mi je bio svojevrstan potokar u životu. Rekao mi je: Idi drugim putovima. Čuo si i vidio si da meni radi u glavi. Ja ne znam koliko ću još živjeti. Ali idem, put pod noge i torbu na rame, dok mi bude suđeno, dok me zdravije bude služilo i dok mi je glava na ramenu. Ali zapamti jedna stvar: ako se nikad više ne vidimo, a imao je takve slutnje, zapamti da te ljudi s kojima smo se sastajali ne će zaboraviti. Ti ćeš u svom životu vjerojatno doživjeti da će te naš narod držati u nebesa, slaviti kao junaka, ali će biti i vremena kada će te baciti pod

noge i pljaviti na tebe. Pažni da se u prvom slučaju ne smisli da si dostao u nebesima, a u drugom slučaju da ti sve ne ovisi gorčine i da ne počneš mrziti vlastiti narod. Jer to je jedini narod koji imamo. Mi smo dio toga naroda, to je naša suština i od toga ne možemo pobjeći. Ima u tome i nešto pozitivno u toj tragičnoj povijesti hrvatskoga naroda. Mi smo spremni na sve, mi smo kroz patnje naučili mnogo toga i ja sam svjeren duboko da će Hrvatska doći i da ne će dugo proći. Hoćemo li mi to doživjeti, to je pitanje. To je govorio Bruno Babić. Također me operirano da u čitavoj toj našoj borbi znaš svega možemo ostati ljudi.

Prošao sam dosta tijesnih klanaca i gledao smrti u oči!

Bilo je u zatvoru i ubojica, kako je bilo u tim vještina?

U američkom zatvoru teško je preživjeti. U prve desetak godina bilo je teško i opasno, imao sam dosta sukoba i napada. To što sam i kakav sam pomoglo mi je. Pomogao mi je, znaštem reći, i moj anđeo čuvat. Dosta, bilo je velikih stanja, prošao sam dosta tijesnih klanaca i gledao u oči smrti. Moje intelektualne sposobnosti i moj pristup ljudima urođio je plodnim i vidio sam da sam kasnijih godina imao stvarno velik utjecaj kod biračkih skupina u zatvorima. Ođe pod sam dobio, na što me je ljudi u zatvorima poznavalo i reći mi se nije moglo dogoditi. Zadejnih 10 ili 15 godina bio sam sigurniji u zatvoru, nego vani. Bio sam u jednom zatvoru u Atlanti u kojemu je Kongres provodio istragu jer je jedan časnik imao članak pod naslovom "Kamionica-Klanaca" budući da je u njemu bilo preko 200 stranica uboda nožem, a u devet mjeseci čak 17 ubojstava. U takvim vještina je bilo teško. Ali preživio sam.

Bruno Bušić na rastanku mi je rekao: "Ti ćeš u svom životu vjerojatno doživjeti da će te naš narod dizati u nebesa, slaviti kao junaka, ali će biti i vremena kada će te bacati pod noge i pljuvati na tebe. Pazi da se u prvom slučaju ne umisliš da si doista u nebesima, a u drugom slučaju da ti srce ne osvoji gorčina i da ne počneš mrziti vlastiti narod."

Sve bih ponovio stotinu puta

S tim bih riječima grovo bita i završiti ovaj intervju, ne moram postaviti i nekakve provokativne pitanja. Mnogi su se, po našem povratku, pitali hoćete li se baviti politikom. Imate li makar i u podsvijesti takvu ideju?

Politika je danas budan i pokvaren ili korumpiran posao. U pravcu smisla riječi, onako kakav se je Crvi razumjeli, ona je briga za ljudske duše. Ja sam vrlo zainteresiran za stanje hrvatske duše danas. Kao što sam ranije rekao, ovo za što sam živio i za što živim, boja je i sretnija budućnost hrvatskoga naroda, želja da budućnost bude bolja od naše prošlosti koja je teška i tragična. Nisam ni u kakvoj političkoj stranci niti imam planova, ali da me nekako zanima politička i društvena scena u Hrvatskoj, da vidim u tome velika i neobrađena polja i da li postoji svoje snage, sposobnosti i kapital koji može s obzirom na robiju i ugled kod dijela hrvatskoga naroda kako bih pomogao da imamo bolju budućnost, bez daljnjega.

Recite na kraju, je li vam voljega Jas?

Znao mi je jako da se dogodila nepredviđena smrt političarca, inače ničega drugoga mi nije znao. Ja sam sretni i zadovoljan čovjek. Moj san je ostvaren.

Biste li sve ponovili u istim okolnostima?

Stotinu puta. Jedan dan, jedan sat i jedna minuta radosti, kad sam došao

u Hrvatsku, vrijedi sve te patnje. Kad sam stigao u Zagreb i video hrvatske barjake u Zagrebu i na svim stajalištima, bio sam tako sretni i tako sretni. To je smisao mog života. Ja sam tražio u životu mit kojemu bih posvetio svoj život, a to je borba za slobodu svoga naroda.

Čega bi danas mogao biti simbol vaš život? Kakva bi se poruka za nove naraštaje mogla sublimirati iz vašega života?

Moj život je, mislim, simbol i patnje, i snage, i spremnosti da se čovjek žrtvuje za svetliše ideale. Ako čovjek ima ideje i vjere u neke ideale, a nije spreman za njih žrtvovati sve, pa i sam život, onda nisu vrijedni ideali, ili nije vrijedan taj čovjek. U žrtvi za te ideale ja sam dosta propatio, ali sam zahvalan što mi je sudbina namijenila tako velika i duga putanja jer sam iz te putanje naučio mnogo. Bili i punje su, rekao je Dostojevski, jedni izvori snage i dubokih spoznaja.

Biste li izdržali da nije bilo vaše supruge Juliane?

To je vrlo zanimljivo pitanje. Uvijek sam bio ponosan na njezinu vjernost, ljubav i jastajljivost. Ali toliko mi je odgovoriti na to pitanje. Uvijek sam bio svjestan i siguran da će naša ljubav i naša veza izdržati jer se od samih početaka ona temeljila ne samo na fizičkoj nego i na duhovnoj vezi. Duhovno smo sretna bića, znao sam da je ona žena koja je imala dosta prazan život prije nego što je upozнала mene. I ona je, kao što je sama napisala u svojoj knjizi,



tražila mit kojemu bi posvetila svoj život. U tome je našla čovjeka koji je posvećen svetlišim idealima i ti su ideali postali i njezini ideali. U tome je pronašla puninu života i našla je život. Njezina vjernost potvrđuje činjenicu da je u tome našla sebe i svoj život. Naša veza je bila strašno uporna, pomoć i utjeha u tim patnjama, ali opet na pitanje bih li izdržao, mogao reći da sam došao u jednu takvu stanje da bih izdržao doista sve. Moj moto života, a to sam govorio kad je izgledalo da ja nikada neću doći iz zatvora, kada su me i protiv svoga zakona Amerikanci odbili puštiti nakon 30 godina robije, mogao bi se sažeti u sljedeću hipotenu: Da mi je tada došao i Donald Trump, bogat i moćan poslovni čovjek, sa svim svojim bogatstvom, da je još doveo i predsjednika Đuđu, pa da su mi kazali kako se želi zamijeniti sa mnom, odnosno da jedan od njih ode u zatvor, a ja na njegovo mjesto, pod uvjetom da zamijenimo i stanje uma, da ja postanem on, a on ja, ja bih to odbio. Ni sa svim njihovim bogatstvom, njihovim ljepotom ženama i zgradama, ne bih se mijenjao, ne bih mijenjao apsolutno ni jednu sekundu, ne bih izmijenio svoj položaj, pa taman da sam i znao kako ću za pet ili deset godina skapati u zatvor. Ne bih jer sam toliko iz putnje naučio da sam zahvalan sudbini, premda je to teško ljudima shvatiti. ■